

דוקרן מדברי צמח מדברי ח"ש (ינואר 2022)

כתבה ערגה אלוני

תקציר: דוקרן מדברי *Notoceras bicornis* הוא צמח ח"ש מדברי ממשפחת המצליבים. בעל עלים פשוטים מוארכים ושעירים ופרחים המסודרים בתפרחת אשכול. הפרח צהוב וקטן, דו מיני בעל 4 עלי גביע צהבהבים 4 עלי כותרת צהובים ו6 אבקנים. הפרי תרמיל בעל שתי קרניים קצרות בראשו. הגדילה וההתפתחות מושפעים מהתנאים האביוטיים בו הצמח נבט.

=====

דוקרן מדברי *Notoceras bicornis* הינו צמח מדברי חד-שנתי המשתייך למשפחת המצליבים. לרוב שרוע ע"פ הקרקע ומסתעף בעיקר מבסיסו, קוטרו 5-30 ס"מ. ענפיו עשבוניים שעירים לעיתים בעלי צלעות. העלים פשוטים מסורגים. הטרף מוארך ובסיסו מצטרר לפטוטרת. שפת העלה תמימה, שטח פניו וחלקו התחתון בעלי שערות פשוטות לבנות.

דוקרן מדברי. מימין: הצמח עשבוני שרוע במדבר. צילמה שרה גולד המקור "צמח השדה". באמצע: שלב תחילת פריחה צילמה ערגה אלוני. משמאל: הפריחה מתמשכת ובבסיסה הבשילו תרמילים. צילמה שרה גולד "צמח השדה" ©

הפרחים דו-מיניים, נכונים, מסודרים באשכול צפוף בראש גבעול. צבעם צהוב אורך פרח 1.5-2 מ"מ. עוקץ הפרח עבה מהודק לגבעול. הגביע מורכב מ-4 עלים ירוקים צהבהבים שווים בארכם (1 מ"מ). בסיסם רחב וראשם מחודד (Zohary 1966), עלי הכותרת 4 מפורדים, מסודרים עלה כותרת בין שני עלי גביע, אורך עלה כ-2 מ"מ, רוחבם משתנה מהבסיס לראשם שם הם מורחבים. בבסיס עלי הכותרת מצויות בלוטות צוף. הפרחים באשכול מבשילים בהדרגה. תחילה יבשילו הפרחים הנמוכים ובהמשך העליונים. אבקנים 6 מסודרים בשני דורים. בדור החיצוני שני אבקנים קרובים לכותרת, ארוכים מהאבקנים בדור הפנימי. בדור פנימי ארבע אבקנים מסודרים סביב העלי אורכם כ-1.5 מ"מ. זירי האבקנים צהבהבים והמאבקים גדולים בולטים. השחלה עלית מרובעת, עשויה שני עלי שחלה, בראשה שתי קרניים אחד בכל צד, ביניהם עמוד עלי קצר עם צלקת מעוגלת. היא מכילה 6-8 ביציות במגורה. האבקת הפרחים עצמית (פרגמן-ספיר, 2008), או באמצעות חרקים. במקרים רבים תתקיים חנטת פירות בשלב עדין באשכול פורחים פרחים.

דוקרן מדברי, מימין: תרמילים מוארכים בראשם שני זיזים וביניהם שריד העלי. צילמה שרה גולד "צמח השדה". באמצע: צמח עשיר בתרמילים מכילי זרעים צילמה ערגה אלוני. משמאל: צמח יבש לקראת פיזור. צילמה שרה גולד "צמח השדה" ©

הפרי תרמיל קצר אורכו 0.6-1 ס"מ, כמעט צמוד לגבעול. מאופיין ב 4 צלעות (פינברון-דותן, דנין 1991) ובראשו 2 קרניים. הזרעים הבשלים חומים חלקים ומרושתים, חסרי כנפים, ערוכים בטור. לאחר שהתרמיל נרטב ע"י מי גשם הוא נפתח בשתי קשוות, והזרעים מתפזרים ונפוצים בתנועת הגבעול. **דוקרן מדברי** פורח מדצמבר עד מרץ.

הצמח סהרו ערבי נפוץ במדבר, בערבה, בבתות-הספר, בנגב, באזור מדבר יהודה ובדרום הבקעה. גדל על קרקעות שונות למעט חול. הצמח ניחן בגמישות הסתגלותית המאפיינת מינים אחדים הגדלים במדבר (שמידע 2005). הגורם המגביל במדבר את נביטתם וצמיחתם של מינים בעיקר ח"ש הם מים (ויזל. פולק. כהן 1978). בשנים בהם הגשם הקדים, הצמח נובט מהר פורח כבר בדצמבר ועושה פירות תוך כדי גדילתו. אם הגשם מתאחר, מתאחרת הנביטה. הגמישות באה לביטוי בכך שגוף הצמח מתפתח בהתאם לזמינות המים. אבריו הרפרודוקטיביים מתפתחים גם אם הצמח קטן. הוא יפרח ויעשה זרעים בתנאים משתנים כדי לשמור על קיומו של הדור הבא.

תפוצתו העולמית משתרעת ברחבי מדבריות צפון-אפריקה (אלג'יריה, לוב, תוניסיה מרוקו, מאוריטניה, מערב סהרה, תימן, סודן, מצרים וסיני) מדינות המפרץ: איראן, עיראק, כווית אפגניסטן, פקיסטן הודו, האיים הקנריים, דרום-מזרח אסיה עד מערב ההימלאיה, והמזרח התיכון: לבנון סוריה ירדן, ערב הסעודית, עומאן.

ספרות

ויזל י. פולק ג. כהן י. 1978. אקולוגיה של הצומח בארץ ישראל. אוניברסיטת ת"א. דפוס יד החמישה כפר חב"ד.

פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

פרגמן-ספיר א. 2008. פרחי עין גדי וחוף ים המלח. מדריך לצמחי בקע ים המלח וחוף עין גדי. "אחוה" ירושלים.

שמידע א. 2005. צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה

India Biodiversity Portal <https://http://www.indiabiodiversity.org>

Flora of Pakistan: www.floras.org

Zohary M. 1966. Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Vol 1 p 275

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע 2022 דוקרן מדברי צמח מדברי ח"ש (ינואר 2022) פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 8.

[/https://www.kalanit.org.il/monthly_blooms/notoceras_bicorne](https://www.kalanit.org.il/monthly_blooms/notoceras_bicorne)